

МИЛИТАРИЗАЦИЯТА НА КОСМОСА – ПРАВНИ ПРОБЛЕМИ И АСПЕКТИ ЗА РЕШАВАНЕТО ИМ

Миглена Богданова

Студент III курс, Юридически факултет,
Пловдивски университет „Паусий Хилендарски“

Резюме: Въпросът, относно сегашната правна уредба, засягаща въоръжаването на Космоса и нейните проблеми, е изключително актуален. Съпоставка ще бъде направена между космическото и хуманитарното право, също така и между космическото право и правата на човека, за да се даде по-ясна представа за взаимодействието между тях. Ще бъде обърнато внимание и на позицията на България и на Европейския съюз в международната дискусия по въпроса.

Ключови думи: милитаризация, космически отломки, хуманитарно право, права на човека, космическо пространство, използване на сила, самозащита.

MILITARIZATION OF OUTER SPACE – PROBLEMS AND SOLUTIONS

Miglena Bogdanova

Student, Faculty of Law, Plovdiv University¹

Abstract: The legal thesis will examine the current legal framework of the militarization of outer space alongside with its problems. Comparisons will be made between space law and humanitarian law, as well as with human rights, in order to give a clearer picture of the interaction between them. Attention will also be drawn to the position of Bulgaria and the European Union in the international discussion on the issue.

Keywords: militarization, space debris, humanitarian law, human rights, outer space, use of force, self-defense.

1. Въведение

Днес Космосът е от жизненоважно значение за всяка държава от технологична и екологична гледна точка, както и от гледна точка на сигурността.² Спътниците са от основно значение за съвременните технологии, като значението им само нараства. Всичко – от изпращането на съобщения по интернет до най-модерните военни технологии, се свързва до голяма степен чрез апаратура в космическото пространство.³ Наблюдението предоставя важни данни за анализ на развитието на околната среда по въпроси, свързани с измене-

¹ Разработката е класирана на трето място в Студентска юридическа научна академия 2023 г.

² UN, Importance of Space Technology for Sustainable Development Among Issues Highlighted, As Fourth Committee Takes Up Peaceful Uses of Outer Space, 2002, <https://press.un.org/en/2002/gaspd239.doc.htm>

³ Farley, R. Space Force Ahead of Its Time, or Dreadfully Premature?, 2020, <https://www.cato.org/policy-analysis/space-force-ahead-its-time-or-dreadfully-premature>

нието на климата.⁴ Също така през годините държавите са осигурявали интересите си в областта на сигурността, като са наблюдавали дейностите на други държави от Космоса, което от своя страна превръща космическите технологии в решаващ фактор в международните отношения.

Космосът винаги е бил използван по относително мирен начин и никога не е бил въоръжаван. Държавите никога не са използвали своите технологии и достъп до космическото пространство за въоръжени военни операции или други видове дейности, които могат да противоречат на суверенитета и на териториалната независимост на друга държава или да бъдат по някакъв друг начин несъвместими с международното право. Създаването на Космическите сили на САЩ бележи отклонение от това статукво и предвещава навлизането в нова ера, в която Космосът се използва за военни цели, освен за обикновено разузнаване и комуникация. Въпреки че, получи голямо внимание, това не е първото звено, посветено на проучването на идеята за потенциална милитаризация на космическото пространство. През 2007 г. Китай унищожи един от собствените си спътници в долната орбита на Земята, което се възприема от някои като парад на силата, който демонстрира военните способности на страната.⁵ Към тези държави, в техните военни стремежи в космическото пространство, се присъединяват Обединеното кралство, Индия, Иран, Австралия и други, които също проучват възможностите за провеждане на някои военни дейности в космическото пространство.

Въпреки това, според сегашната уредба на Космоса, оръжията за масово унищожение са забранени, а небесните тела трябва да се използват само за мирни цели. Съществуват три международни договора и две споразумения, които регулират поведението в космическото пространство и небесните тела – Договора за принципите, регулиращи дейностите на държавите по изследване и използване на космическото пространство (Договор за Космоса от 1967 г.);⁶ Споразумение за спасяване на астронавти, връщане на астронавти и връщане на обекти, изстреляни в космическото пространство;⁷ Конвенцията за международната отговорност за вреди, причинени от космически обекти;⁸ Конвенцията за регистрация на обекти, изстреляни в космическото пространство⁹ и Споразумението за дейността на държавите на Луната и други небесни тела (Конвенция за Луната).¹⁰ Нито един от тези международни актове обаче не предвижда значителна защита от военно използване на космическото пространство.¹¹ Съществуват някои разпоредби относно оръжията за масово унищожение и военните бази, но нищо относно самото разполагане на оръжия. Тази липса на уредба е изключително притеснителна и създава предпоставки за свободно интерпретиране и запълване на празнотите по усмотрение на държавите. Това може да доведе до дис-

⁴ Derr, E. Space is Crucial to Understanding Climate Change, 2021, <https://www.nei.org/news/2021/space-is-crucial-to-understanding-climate-change>

⁵ Grego, L. A History of Anti-Satellite Programs, 2012, <https://www.ucsusa.org/resources/history-anti-satellite-programs>

⁶ Treaty on Principles Governing the Activities of States in the Exploration and Use of Outer Space, (1967) 610 UNTS, 205

⁷ Agreement on the Rescue of Astronauts, the Return of Astronauts and the Return of Objects Launched into Outer Space, (1968), 672 UNTS vol. 672, 119

⁸ Convention on the international liability for damage caused by space objects, (1972) 961 UNTS, 187

⁹ Convention on registration of objects launched into outer space, (1974), 1023 UNTS 15

¹⁰ Agreement governing the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies, (1979), UNTS 1363 UNTS 3

¹¹ Mills, C. The militarisation of space, 2021, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9261/>

баланс в международните отношения – развитите държави, които разполагат с ресурсите, могат да изпратят оръжия в Космоса, като те ще имат превес над държавите от третия свят и развиващите се държави, които все още нямат такъв капацитет. От друга страна проблемът от екологична гледна точка също е огромен – в момента, без да има оръжия в Космоса, в орбитата на Земята има стотици хиляди отломки.

Целта на тази разработка е да се разгледат заплахите, породени от милитаризацията на космическото пространство, и начинът, по който тя се свързва с други аспекти на международното право като правата на човека и хуманитарното право. На първо място ще бъдат поставени рамките на действащото законодателство и опитите за доразвиването му. Ще бъде разгледана позицията на България и ЕС, както и предприетите стъпки към този проблем. На второ място ще бъдат разгледани заплахите, които се отнасят главно до използването на сила, правото на самозащита и тяхната потенциална злоупотреба, изразяваща се в експлоатация на ресурси и дестабилизация на международната общност. Накрая разработката ще се обърне към аргументите, че милитаризацията несъмнено ще създаде заплахата за правата на човека и екологичното право, която се създава от нарастващото количество орбитални отпадъци в космическото пространство.

2. Действаща уредба

2.1. Липсата на регламентация по проблема с оръжията

Договорите, които уреждат космическото право, страдат от важен пропуск – забраняват разполагането на оръжия за масово унищожение в Космоса, но не регулират разполагането на други видове оръжия. За съжаление, постигането на консенсус относно регулирането на оръжията в Космоса няма да бъде лесно поради факта, че държавите имат собствено тълкуване на това как трябва да се подходи. През 2008 г. Русия и Китай предлагат проект на Договор за оръжията в космическото пространство, който е критикуван за липсата на мерки за проверка и разглеждане на въпроса за наземните оръжия, тъй като използването им не е забранено в нито един от договорите, които понастоящем регулират използването на оръжия в космическото пространство.¹² През юли 2019 г. Франция публикува първата си отбранителна космическа стратегия, в която се предлага въоръжаването на френски спътници за самозащита на нейните космически активи. През 2020 г. Първият комитет на Общото събрание на ООН гласува приемането на пет резолюции относно сигурността в космическото пространство.¹³ САЩ гласува против четири от тези резолюции, като подкрепя само резолюцията за намаляване на космическите заплахи. Обаче, през 2020 г. САЩ гласува в подкрепа на резолюция на Общото събрание на ООН, в която се призовава за действия за намаляване на космическите заплахи чрез норми, правила и принципи на отговорно поведение.¹⁴ Русия и Китай гласуват против.¹⁵

¹² Unal, B., M. Boulègue, Russia's behaviour risks weaponizing outer space, 2020, <https://www.chathamhouse.org/2020/07/russias-behaviour-risks-weaponizing-outer-space>

¹³ UNMCP, Sending 14 Drafts to General Assembly, First Committee Defeats Motion Questioning Its Competence to Approve One Aimed at Tackling Outer Space Threats, 2020, <https://press.un.org/en/2020/gadis3658.doc.htm>

¹⁴ UN, Reducing space threats through norms, rules and principles of responsible behaviours: resolution UNGA Res 75/36 UN Doc A/RES/75/36, 2020, <https://digitallibrary.un.org/record/3895440>

¹⁵ Mills, C. The militarisation of space, 2021, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9261/>

Чрез резолюциите на ООН е постигнато общо съгласие, че трябва да се предотврати въоръжаването на космическото пространство. Въпреки това, поради възраженията на няколко държави и тяхната готовност да интегрират оръжия в Космоса, все още не е създаден договор, който да предотврати разполагането на оръжия. Това води до извода, че без единно законодателство на международно ниво е трудно да се поддържа единна позиция на национално ниво.

2.2. Позицията на ЕС и България по въпроса¹⁶

ЕС се опитва да възприеме различен подход в тази област, като прилага необвързващи принципи, които да бъдат приети и интегрирани от всяка държава, за да могат да бъдат използвани като основа за създаване на законодателство в близко бъдеще. Принципите, по които е нужно да се постигне съгласие, трябва да произтичат от утвърдени норми от други области като киберпространството и телекомуникациите.¹⁷ Поради тези причини през 2014 г. започва и процедура по изготвянето на Международния кодекс за поведение.¹⁸ Към Кодекса са отправени редица критики – най-вече заради това, че твърде малко държави извън ЕС участват в изготвянето му и консултациите по него.¹⁹

През 2015 г. Кодексът все още не е приет, заради готовността на държавите да изтъкват недостатъци, но не и да стигат до решения.²⁰ Въпреки това, през 2016 г. ЕС прие Резолюция за развитие на космическия капацитет за европейска сигурност и отбрана, с която промотира сътрудничеството на ЕС със САЩ и редица международни организации, свързани с Космоса; адресира проблема с космическите отпадъци и отбелязва значението на предотвратяването на въоръжаването на космическото пространство.²¹ От друга страна, ЕС приема първата Космическа стратегия за сигурност и отбрана от 2022 г., която дава поглед върху позицията на Съюза за развитие, проблеми и заплахи в Космоса.²²

България все още няма активно участие в милитаризирането на Космоса. Въпреки наличието на законопроект относно Закон за Космическата дейност от 2014 г.,²³ държавата ни засега е насочена към разработването на нови генерации сателити и към провеждането на проучвания и реализирането на нови проекти с международни организации. Въпреки усилията на частни български компании, които имат все повече постижения на международно ниво, държавата ни дори няма приет закон за мирната космическата дейност и изследване. България има космическа политика, приета от Министерството на иновациите и

¹⁶ Изложената теза се отнася за развитието на правото до средата на 2022 г.

¹⁷ Delegation of the European Union to the UN and other international organisations in Geneva, EU joint contributions to the works of the Open-Ended Working Group on Reducing Space Threats through Norms, Rules and Principles of Responsible Behaviours – Second part: legal and normative framework, 2022, https://www.eeas.europa.eu/delegations/un-geneva/eu-joint-contributions-works-open-ended-working-group-reducing-space-0_en?s=62

¹⁸ Observer Research Foundation, ICoC for Outer Space: Need to involve all major players, 2014, <https://www.orfonline.org/research/icoc-for-outer-space-need-to-involve-all-major-players/>

¹⁹ Observer Research Foundation, ICoC for Outer Space: Need to involve all major players, 2014 <https://www.orfonline.org/research/icoc-for-outer-space-need-to-involve-all-major-players/>

²⁰ Mills, C. The militarisation of space, 2021, <https://commonslibrary.parliament.uk/research-briefings/cbp-9261/>

²¹ European Parliament resolution of 8 June 2016 on space capabilities for European security and defence (2018/C 086/10), 2016

²² European Commission, 'EU Space Strategy for Security and Defence for a stronger and more resilient European Union' https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-space-policy/eu-space-strategy-security-and-defence_en

²³ НСРБ, Проект на Закон за Космическата дейност, (31.07.2014) Сигнатура 454-01-91

растежа, която е насочена към интеграция и развитие, но не обръща внимание на въоръжаването на Космоса.

3. Използването на сила и правото на самозащита

3.1. Използването на сила

Регламентацията на използването на сила в космическото пространство се извежда основно от Устава на ООН, който гласи, че: „*държавите членки трябва да се въздържат от употреба на сила*“. Да се разчита само на тази обща забрана за използване на сила, обаче има различни недостатъци. На чисто фактическа основа едно оръжие „космос-земя“, разположено на стотици километри над територията на чужда държава, представлява сериозна заплаха за нейната сигурност. Оръжието може никога да не бъде използвано, но натискът, който то оказва върху тази държава, би бил огромен. Това не само подкопава интересите на дадена държава в областта на сигурността, но и излага развиващите се държави, които все още не са изградили подходяща защита, на повишен риск от принуда.

През 1991 г. по време на войната в Персийския залив САЩ използва сателити, включващи информация за местоположението, комуникациите и времето, за да подобри значително способността си да извършва атаки с точност²⁴. Това позволява на другите държави да станат свидетели на голямото значение, което се отдава на космическото пространство като територия, в която могат да се водят войни, и на опасностите, които тези възможности могат да създадат за собствените им държави. Поради това, множество страни започват да адаптират своите военни стратегии, за да подобрят бойните си възможности в Космоса²⁵. През последното десетилетие Китай провежда демонстрации, които показват възможност за действие на наземно базирано оръжие срещу обекти в Космоса. Най-мощната от тези демонстрации се реализира през 2007 г., когато Китай изстрелва ракета, за да унищожи метеорологичен спътник в ниска околоземна орбита²⁶. Това действие се посрещна с критики, поради очевидното намерение на Китай да разработи оръжия, които биха могли да бъдат използвани по такъв начин. Подобни изпитания впоследствие са проведени и в други държави, като например в САЩ и в Русия²⁷.

Друг проблем е, че без по-конкретна регламентация за оръжията в космическото пространство, бързият технологичен напредък може да се възползва от това. Въпреки че, държавите имат отговорността да се въздържат от употреба на сила, те все още срещат трудности при спазването на това правило. Именно поради това е толкова важно да се предприемат правни мерки, които да са решителни и категорични в своята задължителност.

3.2. Възможностите за злоупотреба с правото на самозащита

Единственото изключение от забраната за използване на сила е правото на самоотбраната, залегнало в чл. 51 от Устава на ООН. Едно от основните опасения при обсъждането на самозащитата в космическото пространство е потенциалната злоупотреба с тази норма.

²⁴ Beaver, M. Current Space Law Limitations and Its Implications on Outer Space Conflicts, 2015, <https://www.e-ir.info/2015/06/16/current-space-law-limitations-and-its-implications-on-outer-space-conflicts/>

²⁵ Op. cit.

²⁶ Op. cit.

²⁷ Litovkin, N. Why Russia shot down its old satellite and what weapon was used, 2021, <https://www.rbth.com/science-and-tech/334418-why-russia-shot-down-satellite>

Съществуват няколко проблема, свързани с понятието „самозащита“, в рамките на милитаризация на космическото пространство.

Ролята на космическите системи във военните операции се увеличава и вероятността тези системи да бъдат обект на нападение също се увеличава.²⁸ САЩ, Франция и други страни са заявили намеренията си да изнесат оръжия в Космоса на основание – самозащита при нападение на сателитите им.²⁹ Важен проблем са значенията на понятията „сила“ и „въоръжено нападение“ в контекста на Космоса, които могат да бъдат много различни от тези, с които международната общност е свикнала да борава на сушата, в морето и т.н. Тази разлика се дължи на технологичния напредък в Космоса – един сателит може да бъде повреден както физически, така и по такъв начин, че да не представлява никаква материална щета. Съществуват четири отделни категории контракосмически оръжия: кинетични, некинетични, електронни и кибернетични.³⁰ Само кинетичните оръжия водят до физически щети, които могат да бъдат забелязани. Некинетичните оръжия могат да използват мощни микровълни, за да повредят електрониката на спътник. Електронните и кибернетичните оръжия не нанасят никакви физически щети – те само пречат на потока от данни. Съвременната военноморска артилерия се състои от оръжия като: морско оръдие, тежкотоварно торпедо и крилата ракета – оръжия, чийто ефект е единствено на физическо ниво.³¹ Този паралел показва, че докато в океана е сравнително лесно да се оцени дадено действие като въоръжена атака, то какво представлява въоръжена атака в Космоса е спорно. Ако нападението се изразява във влошаване на комуникациите, това равносилно ли е на въоръжено нападение или трябва да има ясно изразено физическо увреждане, за да се счита дадено поведение за използване на сила и да се задейства правото на самозащита?³² За съжаление, по тези въпроси не е имало отговори или дискусии.

Злоупотребата със сила би довела и до експлоатация на ресурси и дестабилизация на международната общност. Най-сериозната тревога е, че се пренебрегват правата на развиващите се държави, тъй като техните възможности за достигане на космическото пространство са ограничени в сравнение с огромния напредък на други. Съгласно Договор за Космоса от 1967 г. ползите, произтичащи от космическите дейности, се споделят с други държави.³³ Забраната за присвояване е заложена в чл. 2 от Договор за Космоса от 1967 г. и гласи, че „космическото пространство не подлежи на национално присвояване, окупация или друг начин за установяване на суверенитет“. Този принцип е застрашен, когато САЩ приема своя Закон за конкурентоспособност на търговските космически изстрелвания“, в който се посочва, че всеки гражданин на САЩ има право да „притежава, транспортира, използва и продава астероиден ресурс или получен космически ресурс“.³⁴ Това ще позволи

²⁸ Wenk, D., P. Kilibarda, Space Militarization, 2018, <https://casebook.icrc.org/case-study/space-militarization>

²⁹ Steer, C. Why Outer Space Matters for National and International Security, 2020, <https://www.law.upenn.edu/live/files/10053-why-outer-space-matters-for-national-and>

³⁰ Way, T. Counterspace Weapons 101, 2019, <https://aerospace.csis.org/aerospace101/counterspace-weapons-101/>

³¹ Kulshrestha, S. Trends & Developments in Naval Weaponry, 2012, <https://www.spsnavalforces.com/story/?id=194>

³² Steer, C. Why Outer Space Matters for National and International Security, 2020, <https://www.law.upenn.edu/live/files/10053-why-outer-space-matters-for-national-and>

³³ Das, P., G. Khanna, Circumventing the Non-Appropriation Principle of International Space Law, 2022, <https://www.berkeleyjournalofinternationallaw.com/post/circumventing-the-non-appropriation-principle-of-international-space-law>

³⁴ Steer, C. The commercial space race, 2015, <https://ottawacitizen.com/news/world/the-commercial-space-race>

добиването на астероиди за ресурси като злато, сребро, иридий и др. Въпреки това, Конгресът заявява, че САЩ не претендират за суверенитет или юрисдикция над което и да е небесно тяло. Дори и да има уговорка, че няма да се установява юрисдикция, този закон явно нарушава принципите на Договор за Космоса от 1967 г., според който: „ако небесните тела не могат да бъдат притежавани, не може да бъде притежавана и нито една от техните части“. Международната общност също не заема единна позиция по този въпрос – някои твърдят, че това ново законодателство е безпроблемно, тъй като добивът на ресурси от астероид не е забранен,³⁵ докато други твърдят, че то нарушава Договор за Космоса от 1967 г.³⁶ Досега нито една друга държава не е предприела стъпки за приемане на подобно законодателство, но е изключително вероятно това да се случи в близко бъдеще.

Примери като този показват огромния риск от пренебрегване на правата и нуждите на развиващите се държави и огромната пропаст, която би се създала между държавите, ако въоръжаването бъде разрешено законно. Надпреварата за достъп до ресурси се засилва непрекъснато. Тази сериозна заплахата, която милитаризацията налага, трябва да бъде взета предвид и не бива да се пренебрегва, заради нуждата на държавите да се чувстват сигурни – потенциалният положителен резултат от по-добрата сигурност ще бъде засенчен от много по-негативни резултати, които със сигурност ще се задълбочават в дългосрочен план. Правилата, които биха били изведени от сегашната уредба на паралелни институти като морското право, трябва да бъдат контекстуализирани конкретно в понятието за „космическо пространство“, за да бъдат напълно приложими.

4. Приложение на Хуманитарното право

Международното хуманитарно право (МХП) е приложимо в контекста на космическото пространство, както е посочено в чл. 3 от Договор за Космоса от 1967 г. – „държавите следва да извършват дейности в съответствие с целия корпус на международното право“. Международният съд на ООН в своето Консултативно становище относно законността на заплахата или употребата на ядрени оръжия също установява, че хуманитарното право се прилага за всички форми на война и оръжия – минали, настоящи и бъдещи.³⁷ Въпреки че, МХП е най-широко кодифицираният и дискутиран дял в правото, в доктрината се поддържат аргументи в подкрепа на това, че действащите принципи и правила са недостатъчни и не са напълно подходящи за прилагане към конфликти в космическото пространство.

Актуален проблем е насочването към космическата инфраструктура с двойна употреба. Двойната употреба се отнася до факта, че повечето спътници изпълняват едновременно военни и граждански функции.³⁸ Един от най-важните принципи в МХП е принципът на разграничението – изискването страните във въоръжения конфликт да разграничават по всяко време цивилни лица от граждански и военни цели и да насочват атаки само срещу последните. Днес е широко прието, че обектите с двойна употреба се считат за военни обекти, които обаче могат да бъдат законно обект на нападение само, ако имат ефективен

³⁵ Steer, C. The commercial space race, 2015, <https://ottawacitizen.com/news/world/the-commercial-space-race>

³⁶ Steer, C. Why Outer Space Matters for National and International Security, 2020, <https://www.law.upenn.edu/live/files/10053-why-outer-space-matters-for-national-and>

³⁷ International Court of Justice, Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons Advisory Opinion, 1996, <https://www.icj-cij.org/case/95/advisory-opinions>

³⁸ Sommer, S. The Legality of Targeting Dual-Use Satellites under the Jus ad Bellum and the Jus in Bello, 2019, <https://www.grin.com/document/506730>

принос за военни действия.³⁹ В противен случай такъв обект е защитен поради гражданските си цели.

Начинът, по който се прилага хуманитарното право, все още е несигурен и на някои места не се ползва с доверие. Това се дължи на основния проблем, когато говорим за космическо право – липсата на кодифицирани правни механизми в случай на въоръжен конфликт. Заплахата от тази несигурност на връзката между космическото пространство и начина, по който хуманитарното право би се прилагало при въоръжен конфликт, е сериозна – не е добре да се чака въоръжено нападение в Космоса, за да се изведе от него какъв е правилният начин за прилагане на хуманитарното право.

5. Права на човека

През последните години връзката между безопасната и чиста околна среда и правата на човека се задълбочи на национално и международно равнище. През 2022 г. в Общото събрание на ООН е приета резолюция, която признава достъпа до здравословна и устойчива околна среда за универсално право.⁴⁰ Въпреки това, един основен въпрос, който досега не е бил надлежно правно разгледан, е проблемът с отпадъците в Космоса. Физическото увреждане или унищожаване на космически обекти генерира огромно количество отпадъци, които биха могли да повредят други космически обекти, като например комуникационни спътници, които поддържат критични за безопасността граждански дейности и основни граждански услуги на Земята.⁴¹ Съществуващите договори в областта на космическото право не разискват този проблем.

Темата за космическите отпадъци, включително възможните мерки за смекчаване на последиците от тях, е поставена за първи път пред Комитета за използване на космическото пространство за мирни цели през 1980 г. И до днес не е създадена никаква правна рамка по този въпрос и отговорността на държавите не е ангажирана повече от необвързващите „Насоки за смекчаване на последиците от космическите отпадъци от 2007 г.“⁴² Въпреки че, това със сигурност е стъпка в правилната посока, тя не е достатъчно строга, за да се справи с този сериозен проблем. Количеството на отломките се увеличава непрекъснато, а въоръжаването на космическото пространство сериозно ще увеличи проблема. Извършеният през 2007 г. от Китай ракетен тест за сваляне на спътник, създава поле от отломки от около 3 000 парчета, които продължават да застрашават човешки мисии и спътници.⁴³

Правото на информация също е застрашено от космическите отломки поради факта, че има многобройни случаи, в които едно парче поврежда работещ спътник, като по този начин спира информационния поток. Това може да доведе до загуба на комуникации, на

³⁹ Escolar, G. Keeping the peace in outer space: a legal framework for the prohibition of the use of force, 2004, https://www.researchgate.net/publication/223205026_Keeping_the_peace_in_outer_space_A_legal_framework_for_the_prohibition_of_the_use_of_force

⁴⁰ UN News, UN General Assembly declares access to clean and healthy environment a universal human right, 2022, <https://news.un.org/en/story/2022/07/1123482>

⁴¹ Wenk, D., P. Kilibarda, Space Militarization, 2018, <https://casebook.icrc.org/case-study/space-militarization>

⁴² Munters, W. Space debris conundrum for international law makers, 2016, <https://room.eu.com/article/space-debris-conundrum-for-international-law-makers>

⁴³ Beaver, M. Current Space Law Limitations and Its Implications on Outer Space Conflicts, 2015, <https://www.eir.info/2015/06/16/current-space-law-limitations-and-its-implications-on-outer-space-conflicts/>

жизненоважна информация за климатичните условия – особено при екстремни ситуации: урагани и други природни бедствия, както и основни граждански услуги на Земята. Космическата агенция на Обединеното кралство получава близо 3 000 сигнала месечно за опасност от отломки, които могат да повредят сателити.⁴⁴ Когато бъде получен сигнал, че сателит ще прелети в близост до космическа отломка, сателитът може да бъде пренасочен съвсем малко от предварително зададения курс. Позицията на спътника може да бъде коригирана до малка степен, която може да не бъде достатъчна, за да се избегне инцидент.

Правото на живот е също косвено застрашено. През 2021 г. на седем астронавти на Международната космическа станция е наредено да се преоблекат и да се скрият в капсулите си, поради това, че корабът им може да бъде ударен и наранен от прелитащи в близост отломки.⁴⁵ Мрежата за наблюдение на космическото пространство на САЩ сканира за опасност от отломки, като обаче има повече от 100 000 000 парчета, които са твърде малки, за да бъдат проследени, но могат да повредят прозорци, сателитни камери или дори да пробият скафандъра на астронавта.⁴⁶ През 2022 г. 10-метрови отломки падат във ферма в Австралия, а още по-скоро парче от китайска ракета пада близо до село в Югоизточна Азия.⁴⁷ Някои спътници съдържат ядрени батерии с радиоактивен материал, които биха могли да предизвикат опасно замърсяване, ако се върнат на Земята.⁴⁸ Тъй като, отломките падат с много висока скорост и започват да горят в атмосферата, те могат да причинят горски пожари и други значителни щети на инфраструктурата, а дори и да отнемат човешки живот.

Количеството на космическите отпадъци се увеличава бързо, дори без въоръжаване, и това е ясна индикация, че всяка употреба на сила в Космоса застрашава значително много аспекти на човешките права. ЕСПЧ утвърждава, че държавите имат позитивното задължение да предприемат подходящи мерки за опазване на живота на лицата под тяхна юрисдикция – когато преценява дали е налице нарушение, съдът трябва да вземе предвид действията или бездействията на органите и вътрешния процес на вземане на решения.⁴⁹ До днес не са предприети задължителни правни действия на национално или международно равнище, което оставя най-важния проблем нерегулиран, а правата на човека – без гаранции за тяхната защита в тази сфера.

6. Заключение

Предвид гореизложеното изглежда, че настоящото регулиране на космическото пространство не е достатъчно за решаване на проблемите, свързани с милитаризацията. Не са достатъчни и вече съществуващите норми на международното право, тъй като те трябва да бъдат адаптирани за правилното им приложение в Космоса. Договорното право по този

⁴⁴ Sample, I. Mind that satellite! The mission to clean up dangerous space junk, 2022, <https://www.theguardian.com/science/2022/apr/21/mind-satellite-mission-clean-up-dangerous-space-junk-astronauts-debris>

⁴⁵ Ornes, S. Space trash could kill satellites, space stations – and astronauts, 2022, <https://www.snexplores.org/article/space-trash-kill-satellites-space-station-astronauts>

⁴⁶ Op. cit.

⁴⁷ Kluger, J. Falling Space Debris Is a Bigger Menace Than Ever, 2022, <https://time.com/6203176/space-debris-chinese-rocket-spacex/>

⁴⁸ IBERDROLA, Space debris: is it time to start taking care of the cosmos?, 2022, <https://www.iberdrola.com/sustainability/space-debris>

⁴⁹ ECtHR, Kolyadenko and Others v. Russia, Judgement Application No. 35673/05, 2012, <https://hudoc.echr.coe.int/#%22tabview%22:%22document%22,%22itemid%22:%22001-109283%22>} 161

въпрос е твърде неясно и позволява на държавите да го тълкуват по начин, който дава възможност за милитаризация на космическото пространство с цел защита на мира и сигурността. Това се потвърждава и от практиката на държавите, които вече разработват такива технологии. Бъдещите изследвания следва да се съсредоточат върху това как тези договори могат да бъдат подобрени и как космическите технологии влияят върху тези въпроси. Поради бързото развитие на търговските космически дейности; изследванията на Космоса; все по-широкото приложение на спътниците в ежедневието ни; рискът, предизвикан от увеличаването на космическите отпадъци; липсата на обединение и правна позиция на международната общност – проблемът с оръжията в космическото пространство се задълбочава. Като се има предвид решаващото значение на космическите активи за военните, социалните и икономическите системи, държавите се стремят да защитят своите активи от увреждане или унищожаване.

Не бива да се прави грешка между това какво е правото и какво трябва да бъде то. Има някои неща, които могат да бъдат направени, за да се подобри ситуацията и да се предотврати по-нататъшната милитаризация на Космоса. Първата възможност е преразглеждането на Договор за Космоса от 1967 г. или договарянето на нов договор, който напълно да забранява подобни дейности в Космоса. Такъв договор следва да съдържа ясна и всеобхватна забрана на дейностите, които застрашават международния мир и сигурност, като не оставя място за противоречиви тълкувания. Проблемът при този подход е, че той изисква споразумение между държави, които по своята същност имат противоречиви интереси. Алтернативен подход се явява установяването на подходящи обичайни правила срещу милитаризацията. Макар че, дейностите в тази насока са видни днес, реакцията срещу тях е много слаба. И все пак – правилни действия и *opinio juris* могат да издигнат обикновените опасения до обичайната забрана. Това би изисквало координирани дейности между държавите, чиито интереси са застрашени от милитаризацията на Космоса. Развиващите се държави и държавите, които тепърва развиват космически технологии, могат да се считат за специално засегнати страни и следва да направят всичко възможно, за да използват международното право като инструмент за защита на своите интереси и интересите на международната общност в нейната цялост.